

Monipuolinen laskuoppi

Riitta Kärki & Terttu Kortelainen, Johdatus bibliometriikkaan. Tampere: Informaatio-tutkimuksen yhdistys, 1996. 113 s.

Riitta Kärjen ja Terttu Kortelaisen kirja on nimensä mukaisesti Johdatus bibliometriikkaan. Se on lyhyt, mutta kuitenkin varsin perusteellinen teos aiheestaan. Bibliometriikka esitellään havainnollisesti ja esimerkeinä käytetään sekä kotimaisia että ulkomaalaisia tutkimuksia. Kirja soveltuu hyvin oppikirjaksi useampaankin oppiaineeseen.

Kirjan tekijät toteavat, että Suomessa ei ole ollut tähän mennessä vakiintunutta bibliometriikan alan terminologiaa. Se on varsin totta, mutta alan terminologia ei kansainvälisestikään ole ollut kovin vakiintunutta. Termit on usein määritelty ennen kuin niitä on käytetty tutkimuksissa. Kärki ja Kortelainen pyrkivät yhtenäistämään ja täsmentämään suomalaista kielenkäyttöä, joka todella onkin tarpeellista.

Bibliometriikka ja sen moninaiset käyttötavat esitellään ja samalla käydään läpi alalla esitettyä kritiikkiä. Bibliometriikka on olemassaolonsa ajan saanut osakseen monenlaista kritiikkiä ja syytäkin. Kuitenkin bibliometriikkaa käytetään varsin monin tavoin ja alan tutkijat ovat pyrkineet vastaamaan saamaansa kritiikkiin joten bibliometriikan käyttöön uskotaan ja sitä käytetään vastustuksesta ja kritiikistä huolimatta.

Bibliometriikkaa voidaan käyttää hyvin erilaisissa tarkoituksissa ja oikeastaan bibliometriikan käytön edellytys on, että tutkija tarkoin määrittelee sen mihin hän bibliometriikkaa aikoo käyttää ja soveltuuko menetelmä juuri tähän tarkoitukseen. Mielestäni tutkimuksen kysymyksenasettelu määrää sen miten bibliometriikkaa voidaan käyttää tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Tähän sisältyy kuitenkin ongelmana myös se, että tutkimuksen kysymyksenasettelu määrää osaltaan sen miten tutkimusaineisto kootaan. Se puolestaan saattaa vaikuttaa tutkimuksen muotoutumiseen ja jopa kysymyksenasettelun täsmentymiseen.

Kärki ja Kortelainen tuovat esiin alan peruskäsitteet ja alalla tehdyn tutkimuksen sekä käsittelevät bibliometriikan käyttöä kirjasto-työssä ja tiedehallinnossa. Bibliometriikkaa on käytetty erityisen runsaasti luonnontieteiden tarkasteluun, mutta myös jossain määrin humanistisen alan analysointiin. Kirjassa olisi voitu pohtia laajemminkin bibliometriikan käyttöä eri tieteiden tarkastelussa, koska asia on varsin ongelmallinen. Laskemista laskemisen vuoksi on helppo kritisoida, mutta kun tutkitaan merkityksiin liittyviä asioita tulee esiin uusia ja erilaisia ongelmia.

Itse viittaamisen ja viittauskäytäntöjen pohtiminen olisi ansainnut kirjassa laajemman huomion. Sehän on kuitenkin analysoinnin lähtökohta. Samoin bibliometriikan teoreettiseen taustaan olisi voitu syventyä tehtyä enemmän.

Kirjastoalalla bibliometriikka on hyödyllinen apuväline, mutta sillä on rajoituksensa, jotka Kärki ja Kortelainen tuovat esiin. Vielä ongelmallisempaa on bibliometriikan käyttö tiedehallinnossa. Silloin ollaan hyvin lähellä mahdollisuutta, että mittaamista käytetään tarkastelussa, jossa perimmältään pohditaan arvoja ja arvostuksia ja on todellakin syytä kysyä soveltuuko bibliometriikka sellaiseen tarkoitukseen. Tässäkin yhteydessä tosin on syytä huomata, että kysymyksenasettelu viime kädessä ratkaisee sen, voiko bibliometriikkaa käyttää tiedehallinnossa.

Kärki ja Kortelainen ovat kirjoittaneet hyvän ja havainnollisen oppikirjan aiheesta. He eivät pyri ratkaisemaan alalla olevia lukuisia ongelmia eivätkä suoranaisesti pyri edes esittämään parannusehdotuksiakaan. Silti he kannattavat alan tutkimuksen kehittämistä vastaamaan yhä ongelmallisempiin kysymyksiin.

Bibliometriikan tarkastelu osoittaa, että alalla on ollut varsin ongelmallinen menneisyys. Bibliometriikan kritiikki on ajoittain ollut erittäin kärkevä. Silti voi vain aavistella mitähän bibliometriikallakaan on edessään. Tietoverkkojen ja muiden uusien tiedonhankintatapojen kehittyminen asettaa runsaasti uusia haasteita myös bibliometriikan tutkimukselle.

Pekka Kaarninen